

Crna Gora
Ministarstvo kulture i medija

Adresa: Njegoševa br. 83
81250 Cetinje, Crna Gora
tel: +382 41 232 571
fax: +382 41 232 572
www.gov.me/mku

Priprema Nacionalnog programa razvoja kulture

Izvještaj o konsultovanju zainteresovane javnosti

Cetinje, jul 2022. godine

Javni poziv za konsultacije

14. april – 14. maj
2022.

Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta

na osnovu Uredbe o izboru predstavnika nevladinih organizacija u radna tijela organa državne uprave i sprovođenju javne rasprave u pripremi zakona i strategija („Službeni list CG“, broj 41/18), 14. aprila 2022. godine, na svojoj internet stranici objavilo je

Javni poziv za konsultovanje zainteresovane javnosti u početnoj fazi pripreme Nacionalnog programa razvoja kulture

Organi, organizacije, udruženja i pojedinci pozvani su da daju inicijative, predloge, sugestije i komentare, u roku od 30 dana od objavljivanja poziva, na adresu MPNKS u Podgorici.

Na Javni poziv nije bilo dostavljenih predloga. Stoga je novoosnovano Ministarstvo kulture i medija dalo još jednu mogućnost svim zainteresovanim subjektima da dostave svoje predloge prilikom izrade krovnog strateškog dokumenta u oblasti kulture.

Javni poziv za konsultacije

1–15. jun
2022.

Ministarstvo kulture i medija

putem službene internet stranice i društvenih mreža, 1. juna 2022. godine, obavijestilo je kulturne djelatnike, naučnu, stručnu i drugu zainteresovanu javnost o pripremi Nacionalnog programa razvoja kulture. Kako bi proces izrade dokumenta bio participativan i transparentan, pod sloganom

Svima dostupan i otvoren sektor kulture

pozvani su organi, organizacije, udruženja i pojedinci da dostave predloge, sugestije i komentare, odnosno da ukažu na postojeće probleme, njihove uzroke i posljedice, kao i potencijalna rješenja, i time daju svoj doprinos unapređenju stanja u oblasti kulture.

Javni poziv bio je otvoren do 15. juna 2022. godine.

Predlozi, sugestije i komentari mogli su se dostaviti na adresu: Ministarstvo kulture i medija, Njegoševa 83, 81250 Cetinje, u štampanoj formi, ili u elektronskoj formi na email adresu: milica.dragicevic@mku.gov.me.

U predviđenom roku, u konsultacijama je participiralo **28 učesnika** (41 fizičko lice).

Svi predlozi dostavljeni su elektronskim putem.

Učesnici konsultacija

19 pojedinaca

1 par saradnica

1 javna
ustanova
kulture
(1 predstavnica)

1 fakultet
(1 predstavnica)

1 opština
u saradnji s
NVO i kulturnim
akterima
(8 predstavnika)

3 NVO
(5 predstavnica)

2 festivala
(5 predstavnika)

28 učesnika (ukupno 41 fizičko lice)

Učesnici konsultacija po polu

m.

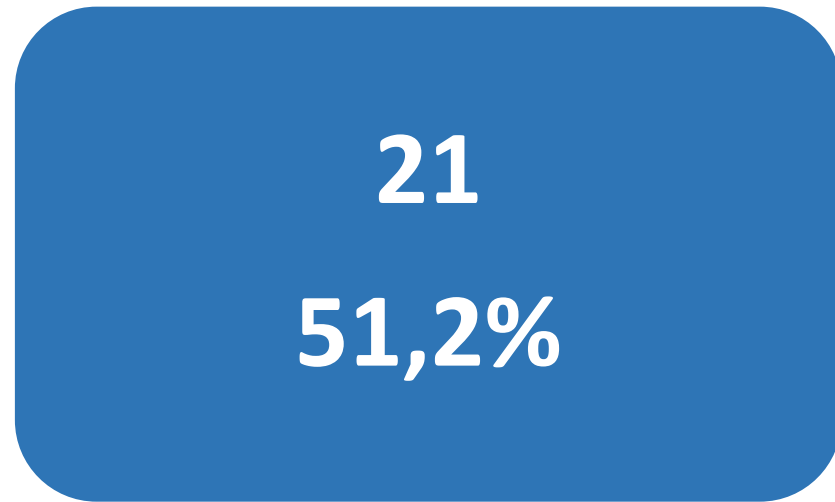
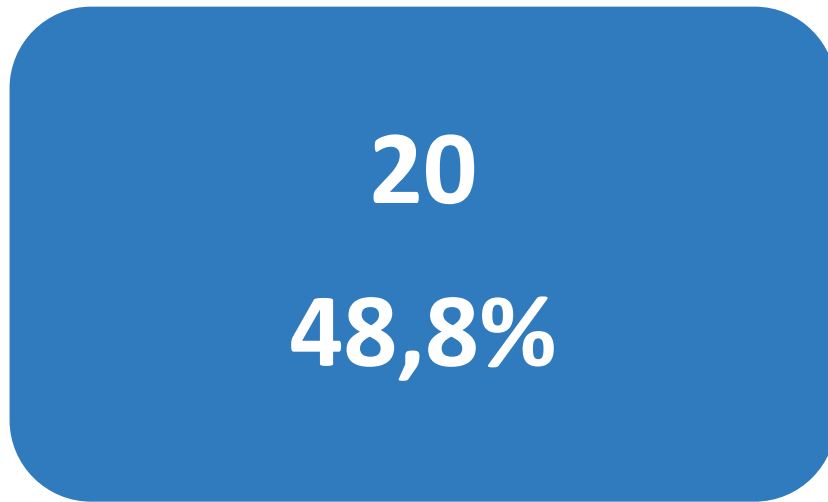
f.

20

48,8%

21

51,2%

Učesnici konsultacija po opštinama

Danilovgrad

Podgorica

Kolašin

Ulcinj

Kotor

Cetinje

Tivat

Herceg Novi

Mojkovac

Bijelo Polje

Ukupno 10 od 24 opštine

Pregled učesnika konsultacija

- Premda je broj učesnika konsultacija prilično velik, primjetno je odsustvo strukovnih udruženja umjetnika i stručnjaka u kulturi, istaknutih kulturnih stvaralaca, lokalnih javnih ustanova kulture i drugih aktera. Takođe, zastupljene su samo tri NVO, dva festivala i jedan fakultet.
- Primjer dobre prakse, koji bi mogao da posluži svim lokalnim samoupravama, predstavlja Opština Mojkovac koja je organizovala konsultativni sastanak s predstavnicima NVO sektora i kulturnim djelatnicima grada kako bi zajednički identifikovali ključne probleme u oblasti kulture, njihove uzroke i posljedice, i predložili potencijalna rješenja.

Predlozi učesnika u oblastima:

muzika

**književnost i
izdavaštvo**

**likovna
umjetnost**

**pozorišna
umjetnost**

**kreativne
industrije**

**kulturna
baština**

**nematerijalno
kulturno
nasljeđe**

**arhivska
djelatnost**

**bibliotečka
djelatnost**

**muzejska
djelatnost**

**kulturno-
umjetnička
društva**

amaterizam

**nezavisna
kulturna
scena**

supkultura

festivali

**kulturna
politika**

**kultura na
lokalnom
nivou**

Predlozi učesnika konsultacija

U Izvještaju je dat sažeti prikaz ključnih predloga, sugestija i komentara učesnika javnih konsultacija sortiranih po redosljedu pristizanja.

Svi dostavljeni predlozi biće razmotreni prilikom pripreme Nacionalnog programa razvoja kulture, a zainteresovana javnost imaće priliku da učestvuje i u javnoj raspravi o tekstu Nacrta Programa.

Izvještaj će biti objavljen na internet stranici Ministarstva kulture i medija.

Stanje:

- Višedecenijsko postojanje supkulture u Crnoj Gori
- Nedovoljna vidljivost supkulture i alternativnih muzičara
- Muzičari na rubu egzistencije
- Podrška od PAM za sufinansiranje albuma
- Nastupi u regionu na mjesečnom nivou, a u Crnoj Gori jedino u samostalnoj organizaciji
- Nerazvijena muzička industrija u Crnoj Gori
- Nepostojanje smjernica za stvaraoce
- Saradnja muzičkog studija *Stivi* s izdavačkim kućama u regionu u cilju otvaranja tržišta autorima iz Crne Gore

Predlozi:

- Potreban stručan kadar u Ministarstvu koji ima sluha za supkulturu
- Uraditi istraživanje o alternativnim muzičarima
- Uzdići supkulturu u Crnoj Gori i staviti je na mapu muzike u regionu

Stefan Pantović
muzičar, producent
Spuž

bendovi:

Parampašćad

Bubnjivi & Psi

Stega

Vrpca

muzički studio:

Stivi Music

Tanja Šeter
samostalna umjetnica
Podgorica

Muzička djelatnost

Stanje:

- Izvorna muzika dio narodne kulture i tradicije i bitan element jačanja nacionalnog identiteta
- Zajedno s narodnom muzikom kojoj pripada, izvorna muzika na marginama, muzičari na ivici egzistencije
- Postoji dovoljno kvalitetnih pojedinaca koji bi našu zemlju, njen folklor i izvornu muziku predstavili u najboljem svijetlu
- U Crnoj Gori ne postoji narodni orkestar s reprezentativnim instrumentalnim i vokalnim solistima

Predlozi:

- Pozabaviti se nacionalnim projektom – formiranje narodnog orkestra i nacionalnog folklornog ansambla sa solistima – reprezentativni crnogorski proizvod koji bi njegovao kulturu svih naroda u Crnoj Gori
- Rad muzičara uvesti u pravne okvire i popraviti položaj muzičara (svih onih koji nijesu na platnom spisku države kao članovi orkestara ili javnih ustanova kulture)
- Neophodna podrška Ministarstva udruženju muzičkih umjetnika, npr. u vidu povezanosti s institucijama kulture i poboljšanja položaja muzičara, kako bi se došlo do reprezentativnog udruženja
- Uvezati našu nacionalnu kulturu i tradiciju s turističkom ponudom, turistima ponuditi programe isključivo u izvođenju naših najjemenentnijih umjetnika i ansambala

Stanje:

- Izostanak institucionalne podrške crnogorskim piscima i spisateljicama (osobito mlađim generacijama)
- Nepostojanje stimulatívne atmosfere koja bi mlade ljude podstakla da se profesionalno bave književnom umjetnošću
- Književnici na egzistencijalnom rubu
- Književne kritike u Crnoj Gori gotovo da nema
- Nedovoljna zastupljenost istaknutih domaćih autorki i autora na evropskoj i svjetskoj književnoj sceni
- Problem rodne diskriminacije u književnosti – bavljenje književnošću shvaćeno kao hobi i mali broj književnica ima uslove da mu se posveti; percepcija izdavaštva kao ekskluzívno muške nadležnosti
- Postojanje stranih fondova koji u najvećem broju slučajeva u potpunosti snose troškove realizacije projekata

Predlozi:

- Pružiti sistemsku, mjerljivu i srazmjernu podršku piscima u usponu – dodjeljivanjem stipendija, uz obavezu da pisac stipendista, na kraju perioda predviđenog za rad, dostavi rukopis spreman za objavljivanje
- Uspostaviti saradnju s katedrama jezika i književnosti i osmisliti digitalnu platformu putem koje bi mladi književni kritičari pružali kritičke osvrte na djela savremene crnogorske književnosti
- Umjesto godišnjeg konkursa za sufinansiranje projekata u oblasti kulturno-umjetničkog stvaralaštva, koji se na više razina pokazao kao manjkav, osmisliti niz međusobno korespondentnih konkursa, među kojima jedan, trajno otvoren, sa svrhom da odabrani tekst bude preveden i objavljen u nekoj od zemalja s engleskog govornog područja
- Osnaživanje ženskog preduzetništva u oblasti književnosti, odnosno izdavaštva
- Intenzivirati obuke za pisanje projekata i kreirati elektronsku platformu s informacijama o pozivima i konkursima

mr Tijana Rakočević

lektorka
Kolašin

Književnost i izdavaštvo

Mirsad Koljenović samouki likovni umjetnik Podgorica

Stanje:

- Ustav Crne Gore povoljno definiše amaterizam
- Postoji veliki broj primjera koji ne isključuju dostignuća amaterskog, samoobrazovanog ili izvornog umjetnika bilo koje umjetnosti, istraživača itd.
- U određenim ustanovama postoji diskriminacija prilikom dodjele finansijske podrške, zbog nepotizma
- Izostanak finansijske pomoći za učešće na međunarodnim festivalima, umjetnik mora sam snositi troškove
- U Crnoj Gori postoji veliki broj objekata kulture i kulturne baštine

Predlozi:

- Obrazovati Komisiju, koja će posjećivati samostalne izložbe amaterskih (ili samoukih) likovnih umjetnika i procjenjivati obim, kvalitet i domet njihovog stvaralaštva, kako oni ne bi bili u podređenom položaju u odnosu na akademske kolege prilikom donošenja odluka Ministarstva ili drugih institucija
- Obavezati direktore ustanova kulture da obavještavaju Ministarstvo, odnosno Komisiju, o planiranoj izložbi amaterskog/samoukog likovnog umjetnika
- Uključiti amaterske umjetnike u komisije u kojima se odlučuje makar o toj grupi umjetnika
- „Oživjeti“ objekte kulture i kulturne baštine kroz rekonstrukciju i adaptiranje, kako bi se izbjeglo njihovo dalje propadanje, a istovremeno dobilo više funkcionalnih ustanova kulture i samim tim više radnih mjesta

Nikola Nikolić
autor
Podgorica

Predlog:

Pokretanje književne rezidencije u Ulcinju

- Ulcinj – grad u čiji je istorijat utkana legenda o Servantesovom zarobljeništvu, bio bi odlična lokacija za takav projekat
- U pitanju je multikulturalna sredina bogata prirodnim ljepotama
- Godišnje bi u rezidenciji tokom četiri mjeseca (npr. maj, jun, septembar i oktobar) boravili dva autora i dvije autorke koji bi imali obavezu da ostave neki zapis o Ulcinju (pjesmu, priču, esej)
- Tokom trajanja rezidencije autorima bi se organizovala promocija
- Gosti bi bili eminentni književnici iz regiona
- Nakon određenog broja autora, mogla bi se objaviti knjiga sa zapisima o Ulcinju

Jovan Nikolaidis

pisac
Ulcinj

Kulturna politika

Jovan Nikolaidis dostavio je Ministarstvu autorski tekst, pod nazivom „Što da se (u)radi“

- Politika kulture Crne Gore mora se razvijati na načelima zajedničkih vrijednosti njenih naroda, na onome što bi brojne i raznorodne elemente trebalo da ujedinjuje i spaja
- Crnu Goru zapljuskuju raznorodni kulturni uticaji i nasljeđa, svaki je jednako važan budućem modelu crnogorske nacionalne kulture; komparativna kultura najbolja je ulaznica za svaku prezentaciju crnogorskog budućeg državotvorstva, identiteta i svenacionalnog duha u porodicu evropskih naroda – komparativna kultura trebalo bi da bude suština politike u kulturi Crne Gore
- Izboriti se za viši položaj Ministarstva kulture u političkoj hijerarhiji
- Omogućiti kulturi da slobodno djeluje i povući se u stranu; ni navijanje ni diktat od strane državne politike, samo afirmisanje
- Institucije kulture se oslobađaju administrativnog uplitanja bilo kog političkog subjekta, ali državna vlast na svim nivoima kulturnog djelovanja ima stabilizirajući uticaj
- Kultura treba da bude sponzorisan, ali i profitabilna; kao što nema kulture koju ne treba podupirati finansijski, tako ne valja ni kultura koja se uvijek podupire; svaki proizvod kulture može imati ekonomsku i tržišnu vrijednost, posrednu ili neposrednu; proizvod koga rodi kultura trebalo bi da nađe tržište
- Kultura unutar države jednako je uspješna i u međunarodnoj promociji; međunarodne programe crnogorske finansira država
- Institucije kulture su u istoj ravni s individualnim kreatorima kulture
- Privatizovati kulturu u onoj mjeri u kojoj to javni i državni interesi dopuštaju; posve privatizovana kultura leglo je kiča i šunda
- Službenici u kulturi su visoko profesionalni subjekti; najbolji amaterizam je profesionalni aktivizam
- Osigurati da kultura bude korišćena u politici kao ujedinjujući, a ne razjedinjujući potencijal
- Osposobljavati stanovništvo da uživa u rezultatima kulture
- Očuvati kulturno nasljeđe jednako kao i moderne iskaze, nasljeđe je živi dio društva i ne smije umrijeti, uprkos nastojanju da se kultura uvijek regeneriše, svjedočanstva prošlosti ostaju u svakom dokumentu budućnosti
- Nacionalni, religijski, jezički, folklorni kulturni sadržaji nemaju državnu kontrolu, oni imaju jedino samokontrolu unutar demokratske zajednice, koja se zove evropska nezavisna demokratska Crna Gora; sve izvan toga je dekadencija, sve osim toga je pogrešno vođenje politike u kulturi

NVO *Expeditio* Kotor

Aleksandra Kapetanović, Biljana Gligorić, Tatjana Rajić

*Proces izrade Programa
Nezavisna kulturna scena
NVO u oblasti kulturne baštine*

Stanje:

- Organizacije civilnog društva u kulturi su vjerovatno najznačajniji nosioci inovativnih, eksperimentalnih, kritičkih kulturnih praksi...
- Akteri nezavisne kulturne scene godinama su nevidljivi, slabo podržani i ostavljeni da djeluju uglavnom na temelju entuzijazma i volonterizma
- Sektor kulture je neprofitan i ne može se razviti bez pomoći države, naročito male organizacije civilnog sektora koje su značajne za razvoj kulture na lokalnom nivou
- Nezavisnu kulturnu scenu karakterišu slaba umreženost, nedovoljna saradnja s institucijama kulture, koncentracija u Podgorici, nedostatak prostora za rad itd.

Predlozi:

- Da bi strateški dokument dobio puni smisao i naišao na svoju buduću primjenu, ključno je da bude realizovan kroz proces „odozdo“; ono što čini sadržaj samog dokumenta mora doći kroz proces participacije onih, koji će, u budućnosti, koristiti i realizovati Program razvoja kulture
- U izradu Nacionalnog programa uključiti stručnu i širu javnost, ne samo putem javne rasprave, već i kroz fokus grupe, intervju, radionice, online upitnike itd.; Proces izrade dokumenta treba da bude rodno senzitivan
- Kreirati sveobuhvatnu i tačnu bazu podataka o kulturnim akterima u Crnoj Gori
- Organizovati obuke za realizaciju Nacionalnog i lokalnih programa, radionice radnog tima za definisanje vizije razvoja kulture, sastanke s NVO, KUD... intervju s pojedincima od značaja za razvoj kulture CG; seriju okruglih stolova i fokus grupa s akterima po različitim oblastima kulture; Uraditi analizu nacionalnih i gradskih dokumenata u oblasti kulture; sprovesti online istraživanje putem upitnika...
- NPRK mora krajnje ozbiljno uzeti u obzir unapređenje stanja nezavisne kulturne scene: Uraditi temeljno istraživanje nezavisne kulturne scene; Unaprijediti politički i institucionalni okvir za jačanje NVO u oblasti kulture; Izgradnja kapaciteta i podrška stvaranju mreže NVO u oblasti kulture; Kreiranje rješenja za obezbjeđivanje prostora za rad; Uvođenje institucionalnih grantova za nevladin sektor u kulturi; Povećanje budžeta za konkurse za NVO

NVO Expeditio dostavila je Ministarstvu i istraživanja i druge relevantne dokumente od značaja za pripremu Programa.

Stanje:

- Bibliotečki i arhivski fondovi u velikoj mjeri nijesu digitalizovani i nedostupni su za većinu istraživača; skeniranje i kopiranje uvijek košta; postoji razumijevanje i podrška osoblja biblioteka i arhiva, zapošljeni su na usluzi istraživačima
- Arhivska odjeljenja u nekim gradovima bez adekvatnih uslova za čuvanje građe – neobrađen i nesređen arhivski materijal
- Nepoštovanje Zakona o arhivskoj djelatnosti – najveći dio arhivske građe uništen u procesu tranzicije privrednih društava
- Nebriga, devastacija, uništavanje ili prisvajanje kulturnog blaga – graditeljskog nasljeđa, ali i vrijednih umjetničkih zbirki
- Devastacija sakralnih objekata, neplanska i nestručna obnova, dogradnja i nadgradnja u svrhu komercijalizacije
- Zapuštenost velikog broja spomen-obilježja
- Prostorni i kadrovski resursi za pozorišno stvaralaštvo na značajnom nivou, ali u disproporciji sa samim stvaralaštvom
- Nedovoljna i selektivna pomoć države za književno stvaralaštvo i izdavačku djelatnost
- Veliki broj uspješnih stvaralaca u oblasti satire i bogata tradicija satiričnog stvaralaštva, ali na margini ukupnog stvaralaštva

Predlozi:

- Obezbijediti tehničke, kadrovske i materijalne mogućnosti za digitalizaciju bibliotečke i arhivske građe, kao i adekvatne prostorne uslove za čuvanje građe; za obimnija istraživanja ne naplaćivati usluge skeniranja i kopiranja građe
- Snimiti i popisati nepokretno kulturno i graditeljsko nasljeđe – napraviti atlas kulturnog blaga Crne Gore, sa kategorizacijom, stanjem, menadžment planom sanacije, revitalizacije, zaštite i kulturne valorizacije
- Uspostaviti sistem koji neće dozvoljavati da pozorištima i drugim institucijama kulture upravljaju partijski aktivisti bez ikakvog znanja, iskustva i referenci u ovoj oblasti
- Obezbijediti sredstva za podsticanje dramskih pisaca, dramaturga, reditelja, glumaca, afirmaciju savremene crnogorske drame; afirmisati i podržati Festival dramskih amatera u Bijelom Polju
- Izmijeniti Zakon o izdavačkoj djelatnosti; Ustanoviti registar izdavača; Ograničiti maloprodajnu maržu za knjige, kao kulturni proizvod, i knjigu učiniti dostupnijom čitaocima
- Predvidjeti mjere za podsticanje satiričnog stvaralaštva, sredstva za sufinansiranje manifestacija iz oblasti satire; podsticati organizovanje udruženja; stvarati uslove za osnivanje satiričnog časopisa

Velizar Radonjić

novinar i publicista u penziji
Podgorica

*Arhivska i bibliotečka djelatnost
Zaštita kulturnog i graditeljskog nasljeđa
Pozorišna djelatnost
Književnost i izdavaštvo
Satirično stvaralaštvo*

Nedeljko Simanić

akademski slikar
slikarski studio
„Simanić“
Kotor

Stanje

- Članstvo u ULUCG rezervisano samo za državljane/ke Crne Gore – neravnopravan položaj likovnih umjetnika koji nemaju crnogorsko državljanstvo, a koji su svoj rad i egzistenciju dugoročno vezali za Crnu Goru
- Slovenija i Hrvatska imaju liberalniji pristup i omogućavaju članstvo i stranim državljanima (s prebivalištem ili privremenim boravištem)
- Status samostalnog umjetnika takođe isključivo za državljane Crne Gore
- Nedostatak adekvatnog prostora za rad likovnih umjetnika, što značajno smanjuje njihov kreativni potencijal, mogućnosti razvoja i produkciju
- Nedostatak prostora i za kreativne i edukativne radionice
- Neiskorišćen prostor rekonstruisane zgrade bivšeg zatvora u Kotoru
- Primjeri dobre prakse Nikšić i Tivat, npr. u Nikšiću se umjetnicima omogućava korišćenje industrijskih prostora za ateljee i radionice po povoljnim uslovima
- Finansijska podrška likovnom stvaralaštvu nedovoljna da bi se ovaj sektor razvijao u inovativnom pravcu, potrebne subvencije – pozitivan primjer Opštine Kotor koja je 2021. godine prvi put raspisala konkurs za podsticanje stvaralaštva

Predlozi:

- Omogućiti članstvo u ULUCG umjetnicima koji žive i rade u Crnoj Gori
- Lokalne samouprave i država trebalo bi da sagledaju prostorne potencijale, kreiraju jasne kriterijume za dodjelu prostora umjetnicima pod povoljnim uslovima i raspišu javne konkurse
- Napraviti plan upravljanja i omogućiti korišćenje prostora bivšeg zatvora u Kotoru
- Na državnom nivou raspisivati konkurse za podršku produkciji umjetničkih djela (ne samo za izložbe u inostranstvu, publikovanje itd.)

mr Ana Lompar
likovna umjetnica –
grafičarka
Cetinje

Stanje:

- Zapostavljenost grafičke umjetnosti i njena nepravedna marginalizacija u Crnoj Gori
- Grafička umjetnost temelj, kako pisanog, tako i likovnog identiteta našeg društva
- Sve veća afirmacija i valorizacija grafičke umjetnosti u svijetu

Predlog:

- Projekat „Grafički centar – Printmaking center“: osnivanje Grafičkog centra kao kolektiva grafičara iz Crne Gore
- Ideja: promovisanje kulturne scene Crne Gore kroz revitalizaciju i afirmaciju grafičke umjetnosti
- Nalaženje adekvatnog prostora kao trajnog sjedišta za Grafički centar s izložbenim prostorom – na Cetinju
- Osnivanje Grafičkog bijenala mini formata kao internacionalnog likovnog događaja
- Program razmjene otisaka „print exchange“, kroz sadržaj Grafičkog bijenala, kojim bi se bogatili fondovi Centra i širilo umrežavanje grafičkih umjetnika i ljubitelja umjetnosti
- Organizovanje rezidencijalnog centra za umjetnike kojim bi se obogatio obrazovni sistem mladih likovnih stvaralaca

Predlog:

- Umjetnički projekat *Site specific* teatra: *Kul tura kroz Crnu Goru* – kreirati interaktivnu, angažovanu, društveno odgovornu predstavu po tekstu Dankana Mekmilana *Pluća*
- Cilj – podizanje svijesti i odgovornosti građana vezano za zaštitu i očuvanje životne sredine
- Praizvedba predstave održala bi se na brdu Gorica, mjestu koje se zove *Pluća Podgorice*
- Plan je da se obiđu sva mjesta u CG koja su posljednjih godina predstavljala kritične tačke ekologije
- Predstava bi bila otvorena i za razgovor s publikom, kao i za učešće stručnih osoba iz ove oblasti
- Ova ideja povezuje različite resore i poziva na saradnju sve institucije i pojedince koji žele da se udruže kroz jedinstvenu umjetničku akciju
- Ovo bi bila samo prva stepenica dugoročnog projekta, koji bi jednako bio u interesu Ministarstva kulture, ekologije, turizma, prosvjete i svih ostalih institucija koji smatraju da je zajednički rad i očuvanje naše zemlje u vrhu prioriteta

Pozorišna umjetnost

Lidija Dedović, pozorišna rediteljka
Stela Mišković, dramska spisateljica
Cetinje

- Otvoriti raspravu o pojmu „nacionalno“ – Što je nacionalna kultura? Čija nacionalna kultura?
- Crna Gora je ustavno država građana, ako je Program nacionalni, da li je crnogorski po crnogorskoj naciji; ako je Crna Gora višenacionalna zajednica, da li je Program zbir posebnih nacionalnih programa? Ili je sadržajno vrijednosno nezavisan od nacionalne pripadnosti?
- Suština je u upotrebi pojmova: *nacionalno* je zamijenilo – *državno*
- Zbog raznolike upotrebe pojma nacionalno, moguće je da bude: Program razvoja kulture Crne Gore / u Crnoj Gori
- Kultura nije sektor, nego značajna i slojevita kulturno/duhovna baština i svestrana raznoliika djelatnost; u podjeli rada u Vladi može da bude resor, ali ne svedena na administrativnu oznaku
- Suština je da se institucije: ispune i osposobe za svoju namjenu osobama koje su odgovorne, stručne, marljive, savjesne; opreme savremenim sredstvima; djeluju u ispunjavanju programa u skladu s Ustavom i zakonima.

Prof. dr Dušan Ičević dostavio je Ministarstvu i odgovarajuće tekstove iz svojih knjiga o crnogorskoj naciji.

Predlozi:

- Neophodno očuvati i valorizovati lokalitete kulturne baštine koja propada usljed nebrige Ministarstva kulture
- Očuvati lokalitet Duklja izmještanjem šina u saradnji s Ministarstvom kapitalnih investicija, kako se voz ne bi kretao kroz ovaj lokalitet, nego pored njega
- Filermosa mora biti očuvana bukvalno kao i da Vinčijeva Mona Liza
- Očuvati Sunčani sat na Prokletijama, o kojemu pišu arheolozi
- Renovirati objekat biblioteke u naselju Bare Kraljske i očuvati stare knjige
- Sve tvrđave u Crnoj Gori moraju biti restaurirane i ostati u državnom vlasništvu, a ne nekih privilegovanih pojedinaca
- Sve antičke crkve i njihovi ostaci moraju se restaurirati, jer u nedostatku državne reakcije pojedini religijski fanatici prave nove freske, dograđuju crkve i prilagođavaju ih svojim političkim shvatanjima
- Neophodno da glas struke bude iznad glasa partijskih „vojnika“
- Depolitizacija kulture – obezbijediti da zaposleni u institucijama kulture sami biraju svoje rukovodstvo, a ne da to rade političke partije
- Nezavisni istraživači treba da budu uključeni u očuvanje kulturne baštine
- Napraviti bazu podataka o umjetnicima i obezbijediti podršku njihovom stvaralaštvu
- Doživotne naknade koje primaju partijski aktivni umjetnici svesti na nivo socijalnih primanja, a veći dio opredijeliti za stipendisanje mladih talenata
- Ulaganje u omladinske kulturne sadržaje i podsticanje nezavisne kulturne scene kroz grantove za nabavku muzičkih instrumenata, likovne opreme, u saradnji s MP
- Pokretanje istraga u saradnji s Tužilaštvom i MUP-om: gdje je završilo oko 10 hiljada eksponata iz Narodnog muzeja; ko je zloupotrijebio službeni položaj u slučaju umjetničkog centra Marine Abramovič i žičare na relaciji Cetinje–Kotor

Milica Kankaraš

harfistkinja i
profesorica harfe

Podgorica

- **Opština Kotor** ima izuzetno kulturno nasljeđe od praistorije i starog vijeka do danas, koje je višestruko proglašeno kulturnim nasljeđem čovječanstva (Kotor s okolinom kao kulturna i ambijentalna baština 1979, kotorska utvrđenja kulturna baština 2017, Bokeljska mornarica nematerijalna kulturna baština 2021), tako da u odnosu na broj stanovnika Kotor ima najviše elementa na listi kulturne baštine svijeta UNESCO
- Neki objekti namijenjeni kulturi na teritoriji Kotora nijesu adekvatno iskorišteni, neki su u lošem stanju, a neke zgrade u javnom vlasništvu propadaju i čekaju da budu restaurirane i privedene nekoj namjeni u kulturi. Zgrada bivšeg zatvora je izvanredno restaurirana i namijenjena za kulturu ali bez studije o tome kako će biti korištena i kako će biti pokriveni troškovi njenog održavanja.
- Imajući u vidu s jedne strane kulturno nasljeđe, kulturne institucije, međunarodno interesovanje za kulturu Kotora, kao i dinamiku i pravce globalnih promjena, a s druge strane dosadašnje neracionalno korištenje kulturnih potencijala, neadekvatnu kadrovsku politiku, birokratski način mišljenja, nedostatak vizije i strategije razvoja, posebno u kulturi, te gotovo nepostojeću saradnju institucija i subjekata kulture – neophodno je radikalno promijeniti postojeću praksu, osloboditi se inercije, te formulisati stratešku viziju kulturnog razvoja, kao osnove ukupnog razvoja
- Osnivanje Kreativnog kulturnog centra kao privatne institucije (NVO, d.o.o. ili nekog drugog pravnog statusa) koja bi se bavila stimulisanjem, organizovanjem i promocijom kulturne i umjetničke produkcije koristeći optimalno kulturne potencijale opštine Kotor, ostvarivala saradnju sa kulturnim institucijama opštine, Boke, države, regije, Evrope i svijeta
- Privatno-javno partnerstvo Kreativnog centra s Opštinom Kotor, kome bi bilo povjereno korištenje i upravljanje zgradom bivšeg zatvora, a koji bi u saradnji sa svim lokalnim institucijama kulture formulisao strategije razvoja kulture
- **Kulturni centar** ne čuva, održava ili valorizuje postojeće kulturno nasljeđe već samo predstavlja servis; ima najveći broj zaposlenih od svih kulturnih institucija u Opštini, za nju se izdvajaju najveća sredstva, a rezultati koje ona od osnivanja proizvodi su više nego skromni kvantitativno i kvalitativno; nije do sada ostvario značajnu saradnju sa drugim kulturnim i umjetničkim institucijama u gradu, državi, a posebno na međunarodnom planu; Kulturni centar neracionalan, potrebno ga je reformisati ili čak ukinuti

Međunarodni festival
KotorArt

dr Antun Sbutega

Stanje:

- Pasivni kulturni turizam u Kotoru – turistima se prodaje ono što je naslijeđeno (priroda, istorija, kultura, umjetnost) bez interpretacije, unapređenja i nadogradnje tog nasljeđa; mane pasivnog turističkog razvoja grada: preopterećenost infrastrukture, preveliki broj posjetilaca, ogromni pritisci na sve sektore u jeku sezone, i ključna: neodrživost takvog koncepta
- Za pokretanje drugačijeg kulturnog i ekonomskog života grada nema dovoljno ljudi, ne samo u Kotoru i CG, nego i u regionu
- Kvalitetan kreativni sadržaj se nameće kao imperativ turističke, ekonomske i održive nadogradnje onoga što je prirodna, kulturna i istorijska baština Kotora; Kreativne industrije pokrivaju ogromno polje djelatnosti i mogu predstavljati značajan izvor ekonomskog obrta, ukoliko postoji struktura koja inicira, podržava i promoviše vrijednosti takvog stvaralaštva

Predlozi:

- Profilisanje turista u Kotoru i, shodno tome, promovisanje sadržaja, programa i projekata kojima se takvi turisti privlače
- Transformacija Kotora od grada – muzeja u grad – kreativni centar, koji podstiče različite sektore kreativnih industrija (gaming, dizajn, filmska industrija, festivali različitih muzičkih žanrova, starih zanata, filma...)
- Osnivanje Kreativnog centra kao privatno-javnog partnerstva koji kulturnu ponudu grada (i države) promišlja kroz prizmu kreativnih industrija, formuliše i realizuje programe koji na duge staze mogu uticati na kulturni, turistički i ekonomski život
- Savremeno tumačenje i promocija nasljeđa – interpretacija nasljeđa nadograđena kreativnim sadržajem i animacijom
- Intenzivna komunikacija i sinergetsko djelovanje sa stručnjacima iz oblasti kreativnih industrija iz regiona i inostranstva
- Transformacija Centra za kulturu u više različitih jedinica (Kino, Biblioteka i možda JU zadužena za lokalne manifestacije), pri čemu prostori Centra treba da služe i za civilne i privatne inicijative iz kreativnih industrija
- Ciljevi: Podizanje kvaliteta kulturnog proizvoda i njegove relevantnosti; Podizanje kvaliteta ekonomskog i kulturnog života grada i njegovih stanovnika; Samoodrživost sistema gradskih kreativnih industrija; Uključenost lokalne zajednice u programe; Promjena pasivnog na aktivno korišćenje nasljeđa; Promjena ekonomske isplativosti; Promjena profila turista

Međunarodni festival
KotorArt

mr Ratimir Martinović

Javne ustanove vs. Civilni sektor u kulturi

- Javne ustanove – oslanjanje na finansiranje iz isključivo jednog izvora, obimne birokratske procedure, neinventivnost u programiranju, nedostatak uvezivanja sa lokalnim, nacionalnim i međunarodnim partnerima, neuključivanje lokalne zajednice, neuvezivanje sa drugim sektorima, prije svega turizmom, govore o nesvršishodnosti ovakvih modela funkcionisanja u kulturi na lokalnom nivou
- Značajan uticaj političkih partija koje su na vlasti, koje zapošljavaju svoje (u najvećem broju slučajeva nedovoljno stručne) kadrove – opasnost da se kultura koristi za partijsku promociju; zapošljavanje političkim odlukama, a ne zbog stručnosti, recept je za inertnost, nezainteresovanost i neposvećenost poslu; ljudi na rukovodećim pozicijama često bez inicijative i stručnosti da vode i razvijaju institucije
- Javne institucije, bilo lokalne ili državne, nijesu u toku sa savremenim tendencijama u menadžmentu u kulturi, u kvalitativnom smislu programski zaostaju, tako da javni sektor kulture ima ulogu „crne rupe“ – koja guta novac, a proizvodi nedovoljno kvalitetne programe s aspekta kreativnosti, održivosti, aktuelnosti itd.
- KotorArt je primjer razvoja jedne lokalne nezavisne inicijative u manifestaciju od nacionalnog značaja, koja je uvezana s turističkim i ekonomskim razvojem grada, finansira se iz više javnih izvora, agilno radi na dobijanju podrške iz međunarodnih izvora, uvezivanju s privatnim sektorom i obezbjeđuje značajan dio sredstava od sponzorstava
- Grad treba da ima viziju i strategiju za kulturni razvoj koja bi trebalo da posluži kao „vodič“ institucijama, organizacijama i kulturnim poslenicima da osmišljaju svoje programe, pišu svoje projekte i realizuju svoje umjetničke aktivnosti. Privatni sektor u kulturi gotovo da ne postoji (u CG i regionu), a potpuno okretanje tržištu svakako ima svoje mane, prije svega zbog toga što je cilj profit, a ne javni interes. Javni sektor se u potpunosti oslanja na javne finansije i nema menadžerskog kapaciteta da transformiše trome javne institucije u kulturne institucije XXI vijeka. Dakle, civilni sektor je finansijski najefikasniji i najpouzdaniji da doprinese da se ta strategija adekvatno sprovede. Progresivna društva prepoznaju neučinkovitost i limite javnog sektora, te su česta javno-civilna ili javno-privatna partnerstva za kapitalne projekte u kulturi.
- Javne ustanove tipa OJU Muzeji i Kulturni centar imaju značajan broj zaposlenih, za koje se izdvajaju velika sredstva sa dosta skromnim rezultatom rada; nemaju svijest o uvezanosti njihovih aktivnosti sa sektorom turizma, i koliko je značajan faktor turističkog i ekonomskog razvoja – upravo kultura; Javne ustanove se rijetko uvezuju i zajednički rade na projektima i programima, dok je to karakteristično za civilni sektor, ne samo iz finansijskih, već i iz kvalitativnih razloga.
- Kulturni centar kao krovna institucija kulture u Kotoru nije finansijski, programski, ni turistički racionalno rješenje i potrebno ga je reformisati.

Međunarodni festival
KotorArt

Viktor Varoši, MA

Javne ustanove vs. Civilni sektor u kulturi

- Civilni sektor (neprofitni, nevladin) je, pored javnog i privatnog, treći stub demokratskog društva i on se često naziva korektivnim faktorom. Jak civilni sektor bi trebalo da onemogući uticaj politike na kulturu, a istovremeno da onemogući tretiranje kulture kroz tržišni princip, tj. da ukaže na štetnost primarno ekonomske valorizacije kulture.
- Pod uticajem globalizacije i tržišta, i polje kulture i umjetničkih praksi je doživjelo obrt od stvaralačko-proizvodnog rada u tehno-medijsko-posrednički i menadžersko-organizacioni (prema M. Dragičević-Šešić). Ovo je promijenilo diskurs kulturnih politika i ovo je u manjoj ili većoj mjeri osviješćeno i prepoznato u organizacijama civilnog društva, ali ne i u javnom sektoru.
- Kultura u javnim institucijama često nije dinamična; ona ima „resorni“ užekulturni karakter. Svođenje kulture i kulturne politike jednog grada na institucionalni okvir i upravljanje institucijama devalvira ideju decentralizacije i onemogućava deetatizaciju, odnosno vraćanje ustanova kulture struci i ostvarivanje autonomije sektora kulture. Ovakav pristup zatvara kulturu i umjetnost u uske jednodimenzijalne okvire, pa zato često dolazi do izostanka međuresorne saradnje, multidisciplinarnog pristupa i intersektorskog povezivanja i djelovanja.
- Pristup i programi KotorArta predstavljaju opozit ovakvom shvatanju kulture; KotorArt je prepoznat po sposobnosti integrisanja različitih disciplina i oblasti s kulturom i umjetnosti, čime doprinosi razvoju kulturnog života, ali i sveukupnom kulturnom i društvenom razvoju
- Dominacija politike u oblasti kadrovske politike ispoljava se i u političkom zapošljavanju, tako da je u većini institucija kulture često višak zaposlenih, a manjak stručnjaka. Često sa promjenom vlasti dolazi do krize u institucionalnom sistemu (promjene direktora po partijskom ključu), iz čega proizlazi nemogućnost kontinuiteta i dugoročnog planiranja, koja je, posebno u domenu kulture, preduslov uspjeha.
- S druge strane, u civilnom sektoru turbulentne okolnosti su svakodnevne okolnosti, civilni sektor zavisni od različitih izvora finansiranja, što diktira neophodnost konstantnog usavršavanja, učenja i unapređivanja
- Kultura jedne zajednice ne treba da se temelji na ad hoc političkim programima zasnovanim na partikularnim interesima političkih ili privrednih aktera (i da menja i poništava rad prethodnika pri svakoj promjeni vlasti), već treba da se zasniva na određenoj viziji, strategiji razvoja i instrumentima koje primenjuje.

Međunarodni festival
KotorArt

Sara Mandić, MA

Milica Bezmarević
istoričarka umjetnosti
Podgorica

Savremena umjetnost

Predlozi:

Osnivanje Muzeja savremene umjetnosti Crne Gore:

- izrada elaborata o opravdanosti potrebe za Muzejom
- izrada elaborata o tehničkoj izvodljivosti, javnoj namjeni itd.
- izrada stručnog elaborata o muzejskoj koncepciji

Strateško i plansko formiranje umjetničke zbirke budućeg Muzeja:

- ozbiljan i stručan pristup planskom otkupu i nabavci umjetničkih radova koji bi činili dio zbirke budućeg Muzeja
- formiranje stručne i nepristrasne komisije u koju je moguće uključiti i relevantne stručnjake iz regiona

JU Prirodnjački muzej Crne Gore

dr Natalija Čađenović
direktorica

Muzejska djelatnost

Stanje:

- Zbirke Prirodnjačkog muzeja razlikuju se od zbirki drugih muzeja zato što čuvaju „proizvode“ prirode – biodiverzitet
- Aktivnosti ograničene usljed neodgovarajućeg smještajnog i izložbenog prostora
- Nezadovoljavajući uslovi u depoima
- Prirodnjački muzej posjećuju domaći i strani turisti, djeca predškolskog uzrasta, učenici osnovnih i srednjih škola, porodice... studenti bioloških nauka u Muzeju realizuju nastavne aktivnosti u saradnji sa stručnim kadrom Muzeja
- Zainteresovanost za saradnju pokazuju inostrani prirodnjački muzeji, kao i naučne institucije iz regiona i Evrope

Predlozi:

- Primjena digitalizacije u načinu vođenja muzejske dokumentacije
- Formiranje muzejskog informacionog sistema – u svim muzejima po istom principu radi kompatibilnosti i lakše razmjene podataka, na domaćem i međunarodnom nivou
- Digitalizacija muzejskih zbirki
- Uvezivanje muzeja s obrazovnim sistemom – radionice i predavanja prilagoditi potrebama učenika; formiranje edukativnih sadržaja i aplikacija u saradnji s Ministarstvom prosvjete
- Izrada Marketing strategije crnogorskih muzeja za turističku, promotivnu i naučnu eksploataciju kulturne baštine
- Obezbjeđivanje odgovarajućeg sopstvenog prostora za institucije kulture koje pružaju kontinuirani sadržaj visokog kvaliteta

Predlog prekograničnog IPA projekta:

- Predlog za saradnju u okviru bilateralnih odnosa IPA programa prekogranične saradnje Crna Gora – Albanija
- Crnogorsko kulturno nasljeđe u alarmantnom stanju i zahtijeva postupke hitnog djelovanja struke
- Višedecenijsko zanemarivanje i devastacija spomenika kulture moraju se zaustaviti pravnim okvirima i rješenjima stručnih lica iz kulture i nauke; Pravni okvir prekograničnih saradnji IPA projekata je trenutno ne samo jedino, već i idealno rješenje
- Nosioc projekta moraju biti državne institucije s najvećom odgovornošću u resoru kulture i nauke obje zemlje; odgovornost oba Ministarstva kulture prema kulturnom nasljeđu ne samo lokalnih, već i evropskih vrijednosti
- Centralna tematika ovog projekta vezana je za kulturne spomenike iz doba Duklje – u mjestu Sirc, 10 km od Skadra, nalaze se ostaci manastira Sergija i Vakha, koji je podignut za vrijeme Mihaila i Bodina Vojislavljevića; Država Albanija vodi ostatke manastira kao kulturni spomenik, dok u arhivima CG nema ni jedno slovo o ovom kulturnom nasljeđu
- Manastir se nalazi na obali Bojane, koja je, izlivajući se, odnijela većinu sakralnog objekta, ostao je samo jedan zid manastira i evidentna je prijetnja da i ovi tragovi nestanu
- Projekat podrazumijeva sljedeće segmente: 1. Konzervacija ostataka manastira Sergija i Vakha; 2. Arheološko iskopavanje u potrazi za ostacima Vojislavljevića i postupak zaštite i čuvanja tih ostataka; 3. Dokumentarno-igrani film kao iscrpna publikacija naučnih činjenica s posebnim akcentom na današnja zbivanja sa viševjekovnim problemima koji zahtijevaju dugoročna rješenja; ostali tipovi umjetničkih i naučnih publikacija, naučnih tribina
- Nakon izrade stručne dokumentacije iz svih oblasti; arhitektonskim projektom, direktivama institucija Albanije, dozvola i zakona, treba razmotriti ponuđena rješenja struke za problem izlivanja rijeke Bojane iz svog toka, kako bi se spriječio postojeći problem narušavanja objekta – izrada brane ili neko drugo stručno rješenje
- Na teritoriji CG – Manastir Prečista Krajinska i još par barskih crkava koje su religijsko-sociološki fenomen evropske kulturne baštine jer su jedine u svijetu koje su koristile obje hrišćanske konfesije – katolička i pravoslavna

Desanka Šćekić

filmska i TV rediteljka

Podgorica

Kulturna baština

Predlozi:

- afirmisati crnogorske i bokeljske kompozitore kroz različite institucije kulture (Muzički centar CG, Centri za kulturu u CG, muzičke škole)
- prepoznati značaj amaterskih duvačkih orkestara čija tradicija datira i više od 100 godina (Glazbeno prosvjetno društvo Tivat, Gradska muzika Kotor...), pomoći im u očuvanju tradicije, kako bi ostali značajan segment muzičke kulture u sredinama u kojima djeluju
- povezati tradicionalne i savremene modele muziciranja, podržavanjem projekata NVO
- definisati politiku razvoja muzičke kulture prikupljanjem relevantnih podataka iz NVO sektora, lokalnih institucija kulture, muzičkih škola i Muzičke akademije, što bi doprinijelo većoj animaciji i afirmaciji mladih, a u širem kontekstu uticalo na prepoznavanje dobre i loše muzike, a sve ukupno popravilo kulturu življenja u Crnoj Gori

Muzička djelatnost

NVO Ars praesentia Boke kotorske

Pina Bujanja, prof. flaute

Tivat

Mirjana Maslovar

filozofkinja i
HR konsultantkinja

Podgorica

- Nacionalni program razvoja kulture nije krovni dokument u oblasti kulture nego je krovni strateški dokument na državnom nivou
- Izradi Programa treba da prethodi cio niz aktivnosti na podizanju svijesti o ulozi kulture u tranzicionim i drugim društvenim procesima, strukovna savjetovanja unutar pojedinih sektora kulture, mapiranje stanja i ključnih izazova, politika zapošljavanja, kadrovski kapaciteti... pa tek onda pozivati stručnu i laičku javnost za konkretne predloge
- Kulturna politika u našoj zemlji ima pravo a i šansu da identitet redefiniše i oblikuje na način kojim doprinosi razvoju zdravog, otvorenog, građanskog društva
- Kultura nije sektor pa samim tim se ne radi na sektorskoj strategiji. Ako iko ima sinetrgetski potencijal i sinergetsku ulogu u ovom društvu to je onda kultura. Nacionalni program razvoja kulture samim tim predstavlja odgovor na ogroman broj sektorskih izazova koji se tiču odnosa ljudi prema profesiji, razvoju, identitetu, ekologiji, održivosti, ljudskim pravima, državi, simolima, vrijednostima, obrazovanju...
- Strateško nasljeđe u oblasti kulture (dokumenta iz 2011. i 2016) je dokaz nepostojasnja kulturne politike, vizije i ekspertize. Jasan otklon od takvog nasljeđa i ozbiljan trud na uspostavljanju novog pristupa je najvažniji zadatak Ministarstva kulture u ovom mandatu
- Izrada ovakvog dokumenta prevazilazi sektorski, politički i profesionalni interes kulturnih djelatnika. U pitanju je društvo kao cjelina koje se u vihoru tranzicije rastače i postaje dezorijentisano. Kultura, više nego politika, ima moć da reintegriše društvo i otrgne ga iz tranzicionog kovitlaca

Predlozi:

- Nacionalni program bi trebalo da prepozna ulogu koju kreativnost i kultura mogu imati na lokalnom nivou u cilju akumulacije talenta ali i poboljšanja ekonomskog statusa, boljeg načina života kako kod odraslog stanovništva tako i kod djece i mladih, što bi podrazumijevalo jačanje partnerstava sa lokalnim samoupravama, ali i aktivnim NVO, neformalnim oblicima udruživanja na lokanom nivou, kao i direktno umjetnicima
- Nacionalni program trebalo bi da obuhvati međukulturnu saradnju, međunarodnu razmjenu i kulturnu diplomatiju Crne Gore i da otvori omogući umjetnicima, stvaraocima i pojedinačnim institucionalnim i vaninstitucionalnim kulturnim projektima nove mehanizme za saradnju s akterima sličnih ili istih profila u inostranstvu
- Potrebno uspostaviti međuinstitucionalnu saradnju državnih institucija, nevladinog sektora i HEI (institucije visokog obrazovanja); s tim u vezi Nacionalni program bi trebao da obuhvata potprograme koji bi podrazumijevali: veću aktivnost u javnom prostoru; osnaživanje zajedničkih programa istraživanja u polju stvaralaštva, kulturne baštine, kreativnih industrija; omogućavanje organizovanja konferencija u saradnji sa visokoškolskim ustanovama u cilju komunikacije i tretiranja važnih savremenih tema u cilju boljeg i kvalitetnijeg razvoja društva
- Eksterni faktori koji bi trebalo da se obuhvate su: potrebe i uticaji u društvu; globalizacija i savremeni trendovi; demografija; informacione tehnologije
- Interni faktori koji bi trebali da se obuhvate su: kadrovski menadžment; petogodišnji okvirni potencijal; javno mnjenje; finansijski okvir; istraživački potencijal i inovacije
- U cilju pripreme kvalitetnog Nacionalnog programa potrebno je, nakon određivanja tačnog pravca razvoja dokumenta, formirati radnu grupu koja bi u saradnji s institucijama kulture pripremila presjek stanja (SWOT analizu), definisala viziju, misiju, vrijednosti i prioritete, kao i iz dobijenog pripremila akcioni plan

Slobodan Popović
dipl. ekonomista
muzičar, DJ
Herceg Novi

Stanje:

- Veliku podršku državnih institucija uživa EXIT festival sa Sea Dance festivalom koji se održava na teritoriji opštine Budva
- Nema prostora za mnoge, prije svega mlade kreativne osobe iz Crne Gore da se istaknu i pokažu svoje ambicije i znanje u bilo kojem dijelu vezanom za organizovanje muzičkog događaja ili festivala tog tipa

Predlozi:

- Imajući u vidu svjetske trendove kad su u pitanju muzički događaji, festivali i konferencije, potrebna je jaka podrška Ministarstva kulture i ostalih državnih institucija, nacionalnim promoterima i brendovima u cilju njihovog razvijanja
- Potrebno je da se podrže domaći projekti koji bi po planu u narednih pet godina sigurno mogli da budu velika konkurencija Sea Dance festivalu i time dostignu njegov nivo
- Kada bi se podržali domaći projekti koji bi se oslanjali na domaće snage koje žive, rade i stvaraju u Crnoj Gori, to bi imalo jak uticaj na razvoj ovog vida kulture i napredak svakoga ko želi da se istakne u tom svijetlu
- Ulaganje u domaće brendove mnogo više bi doprinijelo nacionalnom rastu kulture nego ulaganje u uvozne brendove
- Ne treba da se dopusti stvaranje monopola i uticaja subjekata uz koje su mladi koji žive u Crnoj Gori postavljeni u podređen položaj iako imaju znanja i iskustva da stvaraju

Davor Sedlarević

specijalista vaspitač za tradicionalne igre Kolašin

*Nematerijalno
kulturno nasljeđe*

Stanje:

- Većina folklornih ansambala izvodi koreografije na plejbek ili je veoma loš izvođački kvalitet (falš pjevanje i sl.); laicizam i kvazinauka preuzeli su primat i „folklor“ iz Crne Gore je trenutno po kvalitetu najgori u regionu; Nejasan je kriterijum prema kojem se ansamblu odabiraju za zvanična predstavljanja države; „Licence“ koje izdaje UFACG ne mogu biti dokaz stručnosti, jer ih ne dodjeljuje struka – već kolege amateri
- Ne postoji jasna i javna lista sa podacima koliko je koje kulturno dobro dobilo novca za sprovođenje mjera zaštite; Ne postoji dio na sajtu Ministarstva na kom su jasno naznačena kulturna dobra, nosioci, odlike, opisi, iskustva, fotografije, snimci i kontakti.
- Tretman gusala i guslara u procesu nominacije za UNESCO listu, tj. pridruživanja Srbiji koja je sada nosilac tog dobra; Tretman krsne slave koju je Srbija zaštitila kao svoju, a u Crnoj Gori većina pravoslavnih porodica praktikuje proslavu ovog praznika
- Nedovoljan kadar u Ministarstvu na polju nematerijalnog nasljeđa (plesno-muzičkog); Zapošljavanje po partijskoj liniji u centrima kulture
- Preveliko probijanje termina za donošenje rezultata konkursa; Problem aplikanata – centrima za kulturu uskraćena mogućnost da konkurišu

Predlozi:

- Za zvanične nastupe na kojima se predstavlja država oformiti stručnu komisiju koja bi uživo pogledala nastupe i donijela procjenu kvaliteta
- Regulisati osnivanje KUD-ova, jer danas KUD može da osnuje bilo ko, bez pedagoške i muzičko-igračke diplome, da pogrešno uči djecu i prikazuje nepostojeće nasljeđe; Kriterijumski odvojiti ansamble koji baštine tradicionalne igre i pjesme u stilu najbližem originalu zabilježenom na terenu (tzv. izvorni način igranja/pjevanja) i koji se smatra najtežim vidom scenskog izvođenja, od ansambala koji se bave obradama i dramaturzijama igara uz savremene instrumente, a predstavljaju se kao „čuvari nasljeđa“
- Imenovati „Etno-kamp“ Kolašin za manifestaciju od državnog značaja i obezbijediti garantovana sredstva za njegovu realizaciju
- Transparentna objava koliko je koji nosilac kulturnog dobra dobio sredstava za sprovođenje mjera zaštite i kako su utrošena sredstva
- Pojačati komunikaciju sa guslarima i guslarskim udruženjima; Što hitnije pokrenuti sa nivoa države priču i zaštititi krsne slave na nacionalnom nivou i potom razmotriti proces pridruživanja slave na UNESCO listu sa postojećim nosiocem
- Zaposliti školovan kadar koji bi se bavio kulturno-umjetničkim stvaralaštvom, plesno-muzičkim nasljeđem; Dati preporuke centrima za kulturu o neophodnosti zapošljavanja kadrova s umjetničkim prefiksom obuke tehničkog osoblja za rad na savremenim uređajima i medijima
- Ispoštovati termine, da bi oni koji ne dobiju sredstva mogli da traže alternativu, a oni koji dobiju sredstva da na vrijeme krenu s aktivnostima

Opština Mojkovac u saradnji s lokalnim NVO i kulturnim djelatnicima:
Veselin Rakočević, NVO *Beli Anđeo*; Radovan Žurić, NVO *Udruženje za kreativno djelovanje mladih Vesna*; Novica Medenica i Petar Mihajlović, NVO *Studio Solaris*; Mileta Pantović, Guslarsko društvo *Serdar Janko Vukotić*;
Branko Mrdović, MCMade.me u oblasti kreativnih industrija

Opština Mojkovac
Biljana Radović
Ivana Medojević

- Kultura u Mojkovcu veoma zakržljala, uzrok tome kontinuirana nebriga o kulturi, umjetnosti i kulturnoj baštini od strane prethodnih uprava i dosadašnje loše upravljanje lokalnim Centrom za kulturu, ali i nepsremnost za saradnju s onima koji dolaze izvan same ustanove
- Kultura u Mojkovcu bila na izvjestan način privatizovana što je odbilo građane od konzumiranja ionako siromašnih i periodičnih kulturnih sadržaja, da je takav odnos doprinio stvaranju tzv. lokalne elitne publike i distanciranju ljubitelja kulture i publike kao opšte kategorije
- Kultura u Crnoj Gori centralizovana, gro kulturnog sadržaja vezan za centralnu i južnu regiju, dok je sjeverna regija gotovo u potpunosti zanemarena
- Nedostatak stručnog kadra u kulturi se čini kao najveći problem kulture u Mojkovcu; Stručni i afirmisani stvaraoci i kulturni djelatnici su napustili Mojkovac, te je stoga kultura ostala podložna političkim i politikantskim uticajima
- Povremeni entuzijasti koji su u prethodnom vremenu pokušavali da sprovedu ili sopstvenim snagama i sredstvima sprovedili različite umjetničke projekte, nijesu nailazili na potpunu saradnju odgovornih aktera; Amatersko pozorište već više od deceniju funkcioniše mimo ustanove kulture i bilježi značajne rezultate, dok u samoj ustanovi za to nije bilo sluha
- Finansijska nemogućnost lokalnih samouprava i ustanova za kulturu, naročito u manjim gradovima poput Mojkovca, nalaže da se u budućem periodu kako iz lokalnog tako i iz državnog budžeta moraju opredjeljivati veća sredstva za kulturu, uz konstantni napor obezbjeđivanja dodatnih sredstava kroz projektne prijedloge za domaće i međunarodne fondove
- Potrebno je kreirati Nacionalni plan razvoja kulture i akcioni plan tako da odgovaraju svakoj ciljnoj grupi

Opština Mojkovac dostavila je detaljan prikaz problema, njihovih uzroka i posljedica i predložila rješenja problema, u oblastima: JU CZK, zakonska legislativa, pozorište, likovna umjetnost, muzička i muzičko-scenska djelatnost, izdavačka djelatnost, kinematografija, kulturna baština, muzejska djelatnost, biblioteka djelatnost, amatersko kulturno-umjetničko stvaralaštvo, kreativne industrije.

**Emira
Toković-Salemović**
magistrantkinja
vizuelnih komunikacija
Bijelo Polje

Stanje

- U javnim institucijama kulture izuzetno nizak procenat radnika s umjetničkim obrazovanjem
- Konkursi za izbor rukovodnog kadra institucija kulture su obesmišljeni, to su obično obećana radna mjesta pobjeničkim partijama na lokalnim izborima; postavljaju se pojedinci iz partije prema zaslugama u toj partiji; Savjeti ustanova biraju se isključivo po partiskoj pripadnosti
- Usljed nedostatka smjernica sa nivoa države, strategija razvoja kulture na opštinskom nivou i ne postoji
- Opština Bijelo Polje u svojoj organizacionoj strukturi nema Sekretarijat ili službu zaduženu za kulturnu djelatnost, već je ta odgovornost prenijeta na Sekretarijat za lokalnu samoupravu, koji u svom timu nema niti jednu osobu koja bi makar savjetodavno djelovala u tom smjeru – niko ne vrši kontrolu nad radom tri ključne institucije: JU Centar za kulturu, JU Muzej Bijelo Polje i JU Ratkovićeve večeri poezije
- Lokalna samouprava nema sluha za kulturu uopšte, a kamoli kreativne industrije, svu priču oko kreativnog haba Cerovo povezuju s proizvodnjom suvenira
- Ne postoji zvanična statistika oko mnogih pitanja vezanih za kulturu
- Institucije kulture, kako na lokalnom, tako i na državnom nivou, nemaju sistematizovano radno mjesto grafičkog dizajnera, a imaju potrebu za istim

Predlozi

- Na rukovodećim funkcijama ustanova kulture treba da budu ljudi iz struke jer samo oni mogu razumjeti, stvoriti i otvoriti prostor za saradnju s ostalim kulturnim radnicima
- Promijeniti svijest i dokazati da kreativni habovi, poput haba Cerovo u Bijelom Polju, mogu značajno doprinijeti ekonomskom jačanju društva
- Treba napraviti jedinstvenu turističku i kulturnu strategiju razvoja grada s akcentom na dva lokaliteta – Đalovića pećina i Ski centar Cmiljača koji pretenduju da budu turistička i kulturna destinacija, ne samo Bijelog Polja nego i Crne Gore, jer baštine ruralnu kulturu i posebnost
- Ispitivanje kulturnih potreba je ključno da bi se mogla napraviti valjana strategija, zato bi trebalo odraditi niz istraživanja o kulturnim potrebama i kulturnim navikama na nivou države
- U skladu s izazovima 21. vijeka, svaka ustanova kulture, kao što ima pravnike i ekonomiste, treba da ima stručnjake za vizuelnu komunikaciju, jer 90% ukupnih tržišnih komunikacija danas su vizuelne; pored dizajnerskih, sistematizovati producentske djelatnosti i kulturni menadžment

Danilo Milatović
umjetnički producent
Podgorica

Predlog:

Pokretanje festivala Frog ART Fest (FAF) od 15. jula do 15. avgusta 2023. godine na Žabljaku

- Projekat festivala FAF je zamišljen kao festival umjetnosti koji pokreće otkrivanje, otvaranje i revitalizaciju, odnosno aktiviranje prirodnih lokaliteta na teritoriji opštine Žabljak kao nekonvencionalnih prostora umjetničkih dešavanja
- Pozorišni segment „Jabučilo“ uključivao bi jednu godišnju, sopstvenu produkciju, kao i pozorišnu radionicu
- Segment „Fantom Durmitora“: prikazivanje presjeka savremenih filmskih ostvarenja iz svjetske i regionalne kinematografije, filmska radionica
- Segment „Sedlo“: predavanja na temu fotografije kao umjetnosti
- „Borislav Pekić“: presjek regionalne književne scene
- „Prutaš“: savremena umjetnost, instalacije, akciona umjetnost, intervencije u prostoru
- „Gorske oči“: tribine i predavanja o savremenim tokovima u ekologiji i širenje ekološke svijesti
- DIV („Durmitor inspiration vibes“) obuhvata muzički, i za širu publiku najatraktivniji segment festivala
- Snaga FAF-a, pored izuzetnih umjetničkih imena i dobro odabranog programa festivala i kreativnih radionica, nalazi se u stimulansu i potentnosti ovog jedinstvenog prostora koji utiče i na umjetnike i na publiku, podstiče kreativnost i aktivizam

Predlozi:

- Imenovanje rukovodilaca javnih ustanova kulture putem javnih konkursa, uz precizan prijedlog plana rada ustanove
- Omogućiti da se kultura ne guši u politici, već da bude korektiv i kritika društva, što je i osnovna uloga umjetnosti
- Ljudski resursi se moraju prepoznati po profesionalnim rezultatima i ne smiju biti podložni političkim filterima
- Osnivanje Univerziteta umjetnosti; Potrebne programske ustanove kulture, a ne javne ustanove; Razvijati institucije koje odgovaraju savremenim potrebama društva
- Svi programi razvoja bi trebalo da angažuju resurse kulturne baštine kroz savremenu interpretaciju i kroz osnivanje tzv. „programskih ustanova“ i „interpretativnih centara“
- Preporuke EU su da se stari vojni i industrijski objekti rekonstruišu i adaptiraju za potrebe kulture, sporta i edukacije... za to imamo i evropske fondove na raspolaganju, a ozbiljan je problem prostor za rad nezavisne scene; Osmisliti samoodrživost kulturnih habova kroz uvezivanje s edukacijom mladih kroz sistem obrazovanja
- U kratkom roku omogućiti implementaciju tri strukturalna potprograma koji proističu iz Nacionalnog plana – od čega jedan usmjeren na baštinu, drugi na savremeno stvaralaštvo i treći na razvoj kreativnih industrija
- Izvršiti reklasifikaciju i unaprijediti kriterijume za festivale sa statusom od nacionalnog značaja, koji se može dodijeliti maksimalno na pet godina
- Sistemski i kroz Zakon o kulturi usloviti opštine da donesu lokalne planove za razvoj kulture sa preciznim programskim budžetima u periodu implementacije
- Finansijski obezbijediti rad strukovnih udruženja i organizacija u kulturi i obezbijediti civilnim i nezavisnim akterima jednak status kao i javnim ustanovama

FIAT je dostavio i svoju inicijativu Ministarstvu kulture iz 2017. godine za osnivanje nezavisnog centra za kulturu.

Festival internacionalnog alternativnog teatra
Podgorica

Ana Vukotić
rediteljka i direktorica FIAT-a

Predlog:

- Osnivanje AMOC – Muzeja savremene umjetnosti posvećenog djetinjstvu i simbolima djetinjstva
- Institucija ne samo umjetničkog i kulturnog profila, već i kao edukativna platforma za upoznavanje važnih elemenata univerzalnog svijeta djetinjstva
- Muzej bi na domaćem i na internacionalnom planu okupljao i promovisao radove poznatih umjetnika koji su u nekom periodu svog rada stvarali u okvirima teme ili koncepta djetinjstva i njegovih simbola
- Za veoma kratko vrijeme od samo 6 do 8 mjeseci mogla bi se organizovati muzejska postavka od 2000 m² sa svim pratećim elementima i sadržajima
- Ono što bi trebalo da se obezbjedi ako postoji interesovanje da takva institucija bude dio kulturne ponude Crne Gore jeste samo adekvatan prostor
- Ostalo će biti obezbijeđeno donacijama i podrškom koju je ovaj projekat već dobio na nekim važnim adresama
- Autor trenutno raspolaže sa preko 2500 radova koji su adekvatni ovom konceptu i sa preko 40 radova svjetski priznatih umjetnika koji bi bili izloženi kao podrška projektu od strane Berlinskog Centra za razvoj savremene umjetnosti „ForA“

Dr Nikola Marković
magistar slikarstva
doktor tehničkih nauka u
oblasti Arhitektura i
urbanizam
Podgorica

NVO Stivi Music Podgorica

Anja Zagorac,
osnivačica NVO i
članica Organizacije
za zaštitu prava
autora muzike
Crne Gore

Stanje

- Dosadašnje strategije za razvoj kulture ne prepoznaju sve one kreativne (mlade) ljude koji se bave autorskim muzičkim stvaralaštvom u svim popularnim žanrovima (pop, rock, jazz, rap, hip hop, elektronska muzika, singer/songwriter itd.)
- CG se generalno suočava s problemom „odliva mozгова“, što važi i za muzičare, autore, interpretatore, producente, koji odlaze iz zemlje zbog nedostatka kvalitetnih prilika za funkcionisanje i (samo)zapošljavanje u muzičkom sektoru
- Još uvijek se nije postavilo pitanje održivosti naše muzičke scene i njenog preživljavanja poslije pandemije COVID-19
- Ne postoji jedinstven pristup KKI, jer one ne predstavljaju jedinstven privredni sektor već kombinaciju pojedinih sektora ovoga tipa i kulturnih djelatnosti

Predlozi

- U Programu, u okviru muzičke i muzičko-scenske djelatnosti, prepoznati ono što bi se moglo svrstati pod radnim nazivom „savremeno muzičko stvaralaštvo“
- Muzički sektor se nikako ne može svrstavati u koncept „nezavisne kulturne scene“ i rada NVO, to su potpuno odvojeni sektori i kao takvi treba da budu prepoznati u strateškom dokumentu
- Neophodno izraditi poseban akcioni plan za razvoj KKI u skladu s pristupom EU koja jasno prepoznaje muziku kao neizostavan segment kulturne politike
- Osnivanje posebnog Fonda za razvoj muzičkog sektora CG, u vidu javno-privatnog partnerstva, kao što je to slučaj u pojedinim zemljama EU (Fond bi se finansirao iz različitih izvora i imao bi za cilj podršku i podsticanje autorskog stvaralaštva u CG uz jasno definisane kriterijume i indikatore. Kad bi se omogućilo snimanje singlova, albuma, video spotova, promotivnih aktivnosti u zemlji i inostranstvu, autorima muzike bi se samo putem tantijema vratio značajan dio investicija.)

Ovim putem izražavamo zahvalnost svim učesnicima konsultacija u početnoj fazi pripreme Nacionalnog programa razvoja kulture na angažovanju i pruženom doprinosu izradi analize stanja u sferi kulture i utvrđivanju strateških ciljeva kulturne politike.

Hvala na saradnji!